

Türkiye'nin Çok Partili Siyasal Sisteme Geçiş Sürecinde Milli İrade Söylemi ve 1946 Genel Seçimleri

Pınar AYDOĞAN¹

Geliş Tarihi (Received): 16.09.2022– Kabul Tarihi (Accepted): 21.09.2022

Öz

1946 genel seçimleri, Türk siyasal yaşamındaki önemli eşiklerden biri olmuştur. İlk kez “tek dereceli” ve “çok partili” olarak yapılan 1946 seçimleri öncesinin incelenmesi Türk siyasal yaşamına dair önemli noktalar içermektedir. Seçime giden süreçte dönemin en etkin figürü Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün çıktığı yurt gezilerinde, yaptığı konuşmalarda, verdiği demeçlerde ve gazetelere yansıyan yazılarda kuvvetli bir sandığa gitme çağrısı hakim olmuştur. Vatandaşa bir “seçmen” olduğunu hatırlatan, “demokrasi”ye, “milli irade”ye giden yolun “sandık”tan geçtiğini, oy vermenin “milli bir görev, kutsal bir borç” olduğunu vurgulayan bu çağrılarda “milli irade”, “seçim” ve “oy çokluğu” birlikteliğine olan vurgu güçlüdür. Vatandaş seçmen olarak büyük bir önem kazanırken, milli irade Meclis ile demokrasi sandık ile özdeşleştirilmiştir. Bu çalışmada, 1946 genel seçimleri öncesi İsmet İnönü, CHP yöneticileri ve basın tarafından vatandaşlara yapılan seçimlere katılım çağrısının ve bu yöndeki propagandanın “milli irade” söylemiyle ilişkisi ele alınacaktır. Seçim çağrılarında ve seçim sonrası zafer konuşmalarında yansıyan, Türk siyasal yaşamının baskın bir tonu olan “milli irade” söyleminin ilk izlerine işaret edilecektir. Çalışmada, 1946 seçimleri öncesinde başta İsmet İnönü'nün seçim öncesi demeçleri olmak üzere dönemin gazeteleri (*Ulus, Akşam, Vakit, Cumhuriyet*) taranarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 1946 genel seçimleri, Milli irade söylemi, Sandık, Çoğunlukçu demokrasi, Cumhuriyet Halk Partisi

The Discourse of National Will During Turkey's Transition to a Multi-Party Political System and the 1946 General Elections

Abstract

The 1946 general elections constituted a significant threshold in the Turkish politics during the transition to a multi-party political system. The 1946 elections were the first “direct” and “multi-party” elections held in Turkey, the analysis of the pre-election period of which, thus, involves significant aspects about the Turkish political life. President Ismet İnönü was the most influential figure in the period until the elections, and a strong call for voting dominated his nationwide campaign tour speeches and his statements as well as newspaper articles. These calls reminded the citizens their role as “voters” and highlighted that the “ballot box” paved the way for “democracy” and “national will” and that voting was “a national and sacred duty” with a strong emphasis on the unison of “national will”, “elections” and “majority vote”. Citizens gained great importance as voters, and national will was identified with the Parliament whereas democracy was identified with the ballot box. This study handles the relationship between the discourse of “national will” and the call on the citizens to vote and the propaganda in this regard by Ismet İnönü, the CHP executives and the press before the 1946 general elections. This study points to the first traces of the discourse of “national will” that has been a dominating tone in the Turkish political life, as reflected in the call for voting and the post-election victory speeches. In this study, the newspapers of the respective period (*Ulus, Akşam, Vakit, Cumhuriyet*) were searched and analyzed primarily with regard to the pre-election speeches of President İsmet İnönü in the period before the 1946 elections.

Keywords: 1946 general elections, National will discourse, Ballot box, Majoritarian democracy, Republican People's Party

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İ.İ.B.F, Kamu Yönetimi Bölümü, paydogan@ktu.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-4121-4155

“Vatandaş! Milli irade oy sandığında tecelli eder.”
(*Vakit*, 19 Temmuz 1946).

“Hemşeri!
Türk milletinin demokrasiden fayda görmesinin ilk şartı, seçimlere karşı göstereceğimiz alakadır. Bu bakımdan dünya önünde vereceğimiz imtihanın neticesi seçimlere iştirak nisbetiyle ölçülecektir.” (*Akşam*, 18 Mayıs 1946).

Giriş

1923-1945 yılları arasını kapsayan Tek Parti Dönemi’nde, çok partili düzene geçiş için yaşanan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TPCF) ve Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1945 yılı, Türkiye’nin hem iç siyaset hem de dış siyasette yaşanan gelişmelerle önemli bir dönüşüme sahne olmuştur (Eroğul, 2013, s. 174). Söz konusu dönüşüm için ilk işaretler ise Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından verilmiştir. İnönü’nün İkinci Dünya Savaşı’nın bitiş tarihi de olan 1945 yılında özellikle “demokrasi yolunda önemli adımlar atılabileceğini” bildiren 19 Mayıs “Gençliğe Hitap” ve 1 Kasım “Meclis Açılış” konuşması değişikliklerle dolu yeni bir dönemin başlayacağına işaret etmiştir (Ahmad, 1992, s. 23). Robert Dahl’ın “hiçbir siyasi kurum bir ülkenin politik manzarasını o ülkedeki seçim sistemi ve siyasi partiler kadar etkilemez” tespiti 1945-1946 yıllarının siyasi atmosferini açıklamada oldukça aydınlatıcıdır (Dahl, 2001, s. 135). Türk siyasi yaşamında 1945’te başlayan siyasi dönüşüm, farklı siyasi partilerin kurulmasına izin veren düzenlemelerin yapılmasını da beraberinde getirmiş ve çok partili hayata geçişe zemin hazırlamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi’nden (CHP) ayrılan milletvekillerinin katılımıyla 1945 yılının sonbaharında MKP ve 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti (DP) kurulmuş, böylece muhalefet kendisine Meclis’te temsil imkanı bulmuştur. Partilerin örgütlenme çalışmaları devam ederken, Nisan ayında CHP Meclis grubu seçimlerin öne alınmasını kararlaştırmıştır. Buna göre 1946 yılının Eylül ayında yapılması planlanan belediye seçimleri Mayıs’a, 1947’deki genel seçimler ise 21 Temmuz 1946 tarihine alınmıştır (Çavdar, 1999, s. 411).

Bu karar muhalefetin tepkisine yol açmıştır. DP kararın partilerinin örgütlenmesini tamamlamadan, kendilerini hazırlıksız yakalamak amacıyla alındığını savunmuştur. Neticede 26 Mayıs’ta yapılan belediye seçimlerine DP’nin, iktidarın tarafsızlığına güvenmediği ve seçim güvenliğinin olmadığı gerekçesiyle katılmaması da bu tepkiyi sembolize etmiştir. 5 Haziran 1946’da iki dereceli seçim sistemine imkan tanıyan milletvekili seçim kanunu değiştirilmiş ve

tek dereceli seçim sistemi kabul edilmiştir. 21 Temmuz 1946'da yapılan genel seçimlerde DP, teşkilatlanamadığı 16 ilde seçime katılamamış, 465 milletvekilliği için 273 aday gösterebilmiştir. Bu rakamlar kurulmasının üzerinden altı ay geçmiş bir partinin seçime ne kadar hazırlıksız olduğunun bir göstergesi olarak da okunabilir. 21 Temmuz seçimleri açık oy, gizli sayım ve adli denetimden uzak bir şekilde çoğunluk sistemi uygulanarak yapılmıştır. DP 66 kişiyle Meclis'te temsil imkanı bulmuş, CHP için bu sayı 395 olmuş yani tam manasıyla bir seçim zaferi elde etmiştir. Katılımın düşük olduğu seçimler hakkında DP “baskı, hile ve yolsuzluklar” yapıldığı iddialarını Meclis'e taşımış fakat bu itirazlar bir sonuç getirmemiştir. 1946 seçimleri siyasal tarihe sadece ilk kez yapılan “tek dereceli” seçim olarak değil “en şaibeli” seçim olarak da geçmiştir (Toker, 2020, s.103,105; Cumhuriyetin 75 Yılı, 1999, s.291).

1946 seçimleri hakkında literatürde çok fazla çalışma mevcuttur ve konunun hak ettiği ilgiyi gördüğü söylenebilir. Yapılan çalışmalar çoğunlukla siyasal rejimin çok partili hayata geçiş sürecinde iç ve dış etkenlerin belirginliğini tartışan ve bu kapsamda seçimleri değerlendiren ya da 1946 seçimlerini betimleyici çalışmalar olmuştur. 1946 seçimlerini “milli irade” söylemiyle ilişkilendirerek ele alan çalışmalar oldukça sınırlıdır.

Bu çalışmada, 1946 seçimlerinin hazırlık sürecinde Cumhurbaşkanı İnönü öncülüğünde CHP yöneticileri ve basın tarafından vatandaşlara yapılan sandığa gitme çağrıları, seçim, sandık, demokrasi, oy, vatandaş kavramlarının kullanımları, tanımlamaları “milli irade” söylemi kapsamında ele alınmış ve irdelenmiştir. Çalışmanın yöntemi dönemin temel siyasal aktörü Cumhurbaşkanı İnönü'nün demeçlerinin ve gazetelerin (*Ulus, Akşam, Vakit, Cumhuriyet*) taranarak analiz edilmesine dayanmaktadır. Çalışma üç temel bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde milli irade söyleminin fikri arka planını inceleyebilmek amacıyla “çoğulcu ve çoğunlukçu demokrasi” yaklaşımları tanımlanarak, tek parti döneminde “milli irade” söyleminin içeriğinin hangi hususları barındırdığına odaklanılacaktır. İkinci bölümde 1946 seçimleri öncesi mevcut siyasal ortam üzerinde durulacaktır. Son bölümde ise seçimlere giden süreçte, siyasal katılımı sağlamak için başvurulan yöntemler ve demeçler değerlendirilecektir.

1. Demokrasi Kavramı Üzerine

Modern çağın en makbul yönetim şekli olan demokrasi, temelde halkın egemenliği olarak tanımlanmaktadır. Antik Çağ'dan günümüze bir hayli değişime uğrayan demokrasi kavramı, tanımı başta olmak üzere ilkeleri ve çeşitleri üzerinde birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Kavramın tanımı ve ilkeleri üzerinden geçirdiği dönüşüm, farklı demokrasi kuramlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Liberal, sosyal, katılımcı, müzakereci, mutlak

(çoğulcu) ve çoğunlukçu demokrasi yaklaşımları farklı uygulamalar ve bakış açıları ile özgürlük, eşitlik, siyasal temsil ve siyasal katılım gibi siyasetin temel sorunlarına çözüm önerileri getirmiştir. Çalışmanın temel problematiğiyle bağlantılı olarak bu bölümde siyasal temsil ve katılım konuları esas alınarak çoğulcu ve çoğunlukçu demokrasi anlayışlarına yer verilmiştir.

1. 1. Çoğunlukçu Demokrasi

Siyasal iktidarın meşruluğu sorununa cevap arayan kuramlardan biri de sözleşme kuramları olmuştur. Meşruluk sorununun temelini “toplum”u koyan sözleşme kuramları iki genel çizgide okunabilir. İlki toplumu “atomistik” bir bakışla ele alırken, diğeri toplumu “birleşmiş, bütünleşmiş bir varlık” olarak değerlendirmiştir. Toplumu bütüncül bir bakış açısıyla değerlendiren J. J. Rousseau’nun temel görüşlerinin çoğunlukçu demokrasi anlayışının oluşmasında etkisi büyüktür. Rousseau’ya göre, toplum kendisini oluşturan bireylerden farklı ve üstün bir iradeye sahiptir.² Rousseau, bireylerin varlık ve güçlerini birleştirerek genel iradeyi oluşturduklarını ve böylece her üyenin bütünün bölünmez bir parçası haline geldiğini belirtir (Rousseau, 2013, s.15). Rousseau’nun toplum sözleşmesinde idealize ettiği düzenin temelini, toplumu oluşturan her bireyin aynı zamanda egemenliğin bir hissesine de sahip olduğu düşüncesi oluşturur. Böylece birey başka bir bireye değil, yapımına katıldığı yasalara uyacağı için özgürlüğünü de kaybetmeyecektir (Köker, 1992, s. 68). Bu çerçevede egemen güç, toplumu oluşturan bireylerin toplamından oluşan çoğunluğun iradesi, diğer bir ifade ile “genel irade” dir. “Ortak çıkarı” temsil eden genel irade yanılmaz bir niteliğe sahiptir (Rousseau, 2013, s. 26-27) Rousseau, “akıl” ile özdeşleştirdiği genel iradenin dışında kalan “azınlık iradesi”nin yapması gerekenin, çoğunluğun iradesine uymak olduğunu vurgulamıştır (Ağaoğlu, 2006, s.94)

² Literatürde, J. J. Rousseau’nun kuramının, çoğunlukçu demokrasi anlayışına zemin hazırladığına dair görüşlere karşılık olarak, buna karşı çıkan çalışmalar da mevcuttur. Çalışmada Rousseau’yu çoğunlukçu demokrasi anlayışının oluşmasında etkin olarak tanımlayan görüşe dayanılacaktır. Bkz. Levent Köker, Rousseau ve Demokrasi ya da Liberal Teorinin Eleştirisinin Ögeleri Üzerine Bir İnceleme, *Demokrasi Üzerine Yazılar*, Ankara: İmge Kitabevi, 1992, s. 68. ; Y. Şevki Hakyemez, Çoğunlukçu Demokrasi Anlayışı, Rousseau ve Türk Anayasaları Üzerindeki Etkisi, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 52, Sayı: 4, 2003, s. 69-92. ; Zühtü Arslan, “Rousseau’nun Hayaletleri: Yeni Devlet Eski Söylem”, *Doğu Batı*, Sayı: 21, 2003, s. 11-29.

Karşıt bir bakış açısı için bu çalışmalara bakılabilir: H. Emre Bağce, “Siyaset ve Demokrasi Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 40, Sayı: 4, 2007, s. 1-19. Bkz. H. Emre Bağce, “Rousseau’da Toplum Sözleşmesi, Siyasi Meşruiyet ve Katılımcı Demokrasi”, *I. Uluslararası Müzakereci Demokrasi Sempozyumu*, 15-16 Nisan 2009, s. 106-117.

Bağce, Rousseau’nun genel irade kuramının yanlış yorumlandığını belirttiği çalışmasında, Rousseau’nun genel iradeyi “oy birliği ilkesi” üzerine inşa ettiğini vurgulamıştır ve Toplum sözleşmesi kuramını devletçi, otoriter ve totaliter yönetimlerin meşrulaştırıcısı, çoğunlukçu yaklaşıma zemin hazırlayan bir bakış açısı olarak görmeyen, bu hususu gözden kaçırmak olduğunu ifade etmiştir. Bağce, Rousseau’nun özellikle temsili demokrasi ve meşruiyet üzerine görüşleri incelendiğinde, çoğunlukçu modele uzak duruşunun yanında, katılımcı ve müzakereci demokrasinin gelişimine katkı sağlayıcı görüşlere sahip olduğunu da vurgulamıştır (H. Emre Bağce, 2009, s. 106, 107, 114). Rousseau genel irade kuramı ile yöneten yönetilen karşıtlığını ve yöneticilerin hiyerarşinin en üstünde, halkın ya da yurttaşların piramidin en altında tutulduğu kurguyu reddetmiş, yöneticileri görevliler olarak yeniden tanımlayarak onları yurttaşlara bağımlı kılmıştır. Bağce, Rousseau’nun temsil ve katılımı ilgili görüşlerini ihmal edip yalnızca genel irade konusunda söylediklerine yoğunlaşmanın bir eksiklik olduğunu belirtir (H. Emre Bağce, 2007, s. 10-11).

Çoğunlukçu demokrasi anlayışına göre, demokrasinin en net tanımı halkın çoğunluk tarafından yönetilmesine imkan vermesidir. Çoğunlukçu demokrasinin çıkış noktası, çoğunluk iradesi –milli irade, genel irade- olarak beliren iradenin ortak iyiliği yansıttığı, toplumun ortak çıkarı ile çoğunluğun çıkarının hiçbir şekilde çatışmayacağı ve çoğunluk iradesinin yanılmayacağı düşüncesidir. Bu bakış azınlıkta kalan görüşü yanlış ve aldanmış olarak kabul eder. Bu noktada azınlık haklarını korumak için de genel iradeyi sınırlayacak hiçbir müdahaleyi kabul etmez, bunu kabul etmemesi de mutlak olması nedeniyledir (Özbudun, 2000, s. 61). Seçim mekanizmasında oy çokluğu ilkesinin geçerli olmasını savunan bu anlayışa göre (Lijphart, 1986, s. 71) çoğunluğun iradesinin yansıdığı mekan Meclistir (Schmidt, 2001, s. 231-234). Meclis, demokratik rejimlerde en önemli siyasi karar alma organı olmuştur. Siyasal karar alma konusunda ise çoğunluğun oyunu kazananların yönetimi kabul edilmiştir. Çoğunlukçu demokrasi, aslında demokrasinin temel bir ilkesi olan “çoğunluğun yönetme hakkı”nı mutlaklaştıran, yanılmazlığına vurgu yapan bir anlayış geliştirmiştir.

1. 2. Çoğulcu Demokrasi

Tüm düşünce ve inanışların kendini ifade edebilmesi, muhalefeti oluşturan bireylerin, grupların iktidar ile diyalog içinde olabilmesi, eleştirebilmesi, kendi görüş ve düşüncelerini baskı altında olmadan özgürce ifade edebilmesi ve seçim yoluyla iktidara geçebilme imkanının var olması çoğulcu demokrasinin temel ilkeleri arasındadır. Özgür ve sürekliliği olan muhalefetin varlığı, kendini ifade edebilmesi yani azınlıkta kalanın korunması için iktidarın sınırlanması gereklidir (Beetham ve Boyle, 2005, s. 41). Tüm haklar, hukukun ve anayasanın güvencesi altındadır. Bir diğer temel ilke iktidarın meşruiyetini sağlayan seçimlerdir. Seçimler, iktidarın siyasi gücünün asıl kaynağının halk olduğunu gösteren en önemli uygulama ve aynı zamanda siyasal iktidar üzerinde halk denetimini sağlayan mekanizmadır. Powell, bireylerin siyasal katılıma gösterdikleri ilginin, demokratik meşruluk duygusunu güçlendirirken aynı zamanda şiddete meyil vermeden düzenli bir seçim atmosferinin ortaya çıkmasını sağladığını da belirtir (Powell, 1990, s. 17-18). Çoğulcu demokraside birey, toplum, devlet ilişkisinde, amaç bireyin mutluluğu olarak ön plana çıkar. Bireylerin mutluluğunu hukuki yollarla sağlamakla görevli olan devlet, bireyi öncelemez.

Çoğulcu demokrasi anlayışı çoğunlukçu demokrasi anlayışının, demokrasiyi mutlak ve sınırsız çoğunluk yönetimi olarak kabul eden anlayışına karşı çıkar. Azınlık haklarının önemine vurgu yapar. Çoğunluğun yönetme hakkını temel bir ilke olarak kabul etmekle beraber tek başına demokrasiyi gerçekleştirilmede yeterli olmayacağına, hak ve özgürlüklerin güvence altına

alınması, özgür tartışma, azınlık haklarının korunmasının sağlanması gerekliliğine vurgu yapar. Çoğulcu demokrasi, Meclisin üstünlüğünü kabul ederken, Çoğunlukçu demokrasinin aksine ona “sınırsız bir rol, konum” atfetmez (Sartori, 1993, s. 145). Çoğulcu demokrasi siyasal katılımı sadece “seçim” yoluyla sağlamaya çalışan, ona indirgeyen çoğunlukçu anlayışın karşısına çok sesliliği sağlayan, gösteri ve toplantı düzenleme, gazete ve dergi yayımlama, dernek kurma gibi özgürlüklerle çıkar. Muhalefeti Meclis ile sınırlamaz. Meclis dışındaki her sese özgürlük tanır (Barber, 1995, s. 187).

1. 3. Milli İrade Söylemi

Çoğunlukçu demokrasi anlayışının temel argümanı, demokrasiyi çoğunluğun iradesine dayandırması ve bu iradenin yansıma yeri olarak Meclis’in öneminin ve gücünün vurgulanmasıdır. Bu anlayışta siyasal iktidarı belirleme yöntemi genellikle ona en uygun olan çoğunlukçu seçim sistemidir. Milli iradenin ortaya çıkmasına izin veren ise seçimlerdir. Bu çerçevede seçimlere büyük bir kutsallık atfedilmiştir. Milli iradenin gerçekleşmesinde en temel sembol “seçim”, “sandık” ve “oy” olmuştur.

Tek parti dönemi boyunca Kemalizm’in ilkeleri açıklanırken “milli egemenlik, milli irade” gibi kavramlara sıkça başvurulmuştur. Köker, Cumhuriyet’in ve Kemalist reformların temelindeki ilkenin halkçılık olduğunu ve Kemalizm’in anlaşılması için de bu ilkenin esas alınması gerektiğini ifade eder. Halkçılığın siyasal boyutunu, “halkın siyasal yaşam ve yönetime katılması” düşüncesini içinde taşıyan Cumhuriyetçilik ilkesi ve kavram olarak da “milli egemenlik” fikri temsil etmektedir. Halkçılık ve Cumhuriyetçilik ilkeleri, Kemalizm’in demokrasi anlayışının köşe taşlarını belirleyen en önemli başlıklar olmuştur. Halkçılık düşüncesi iki aşamalı bir değişim süreci geçirmiş ve bu dönemlerde farklı anlayışlara sahip olmuştur. İlk aşama 1920-1930 yılları arasında kapsayan ve “hâkimiyetin kayıtsız şartsız milletin olduğu ve halkın kendi kaderine sahip olduğu” ilkelerine dayanmıştır. İkinci aşama ise 1930 sonrasında halkçılığın “halk için halka rağmen” şeklinde ifade edildiği dönemdir. Bu dönemde halkın siyasal yaşama katılması bakımından, Millet Meclisi’nin varlığı yeterli görülmüştür (Köker, 2005, s. 137).

CHP’nin halkı sınıfsız, imtiyazsız bir kütle, kendini de bunun temsilcisi olarak görme eğilimi, SCF deneyimi sonrasında yıkılmıştır. Muhalefet partisine gösterilen olağanüstü ilgi, aslında CHP’nin yaptıklarının halk tarafından benimsenmediğini ve iktidar ile halk arasında derin bir uzaklık olduğunu ortaya koymuştur. Halkevleri’nin oluşturulması halk ile olan bu uzaklığa bir çözüm bulma yolu olarak düşünülebilir. Rejimi ve inkılapları koruma düşüncesi de Köker’in halkçılık anlayışının aşamaları olarak yorumladığı ayrıma denk düşer. Tek Parti

Dönemi halkçılık anlayışı özellikle SCF deneyiminden sonra “halkın siyasal yaşama ve yönetime katılması” fikrine olumlu yaklaşmamıştır. Aynı şekilde ve aynı kaygılarla çok partili bir siyasal yaşama, çoğulculuğa -milletin egemen olduğu bir iktidara karşı bir tehlikenin yine milletin içinden gelebileceği düşüncesi- izin vermemenin bir gerekçesi olarak düşünülmüştür. Bu düşünce millet egemenliğini temsil eden ve halkçılığın siyasal boyutuna karşılık gelen Cumhuriyetçilik ilkesiyle ters düşmeye neden olmuştur (Köker, 2005, 138-139).

İşte halkçılık anlayışında 1930 sonrası yaşanan değişimle birlikte ortaya çıkan bu çelişki, iki kavrama -“milli irade ve milli hakimiyet”- başvurularak aşılmaya çalışılmıştır (Köker, 2005, s. 149; Tunçay, 2005, s. 212). Bu kavramlar milliyetçilik ilkesinin siyasal boyutuyla, siyasetin meşruluk temelleri ve halkın yönetime katılmasıyla da yakından ilişkilidir. Kemalizm’in toplumu farklılaşmamış bir bütünlük anlayışı içinde ele alan bakış açısı ve “milli irade” kavramının kullanılması dikkate alındığında Köker, Kemalist milli devlet anlayışının Rousseaucu bir esası kabul ettiğini ifade etmektedir. Buna göre devlet ile millet arasındaki özdeşlik genel/milli irade ile kurulmuştur. Milli iradenin belirlenmesi ise milletin seçtiği vekillerin yer aldığı temsil kurumuyla yani Millet Meclisi’nin varlığıyla olacaktır. Daha farklı bir şekilde ifade edilecek olursa, halkın kendi kaderine yine kendisinin sahip olması anlayışı yerini soyut millet kavramına bırakırken, millet iradesinin somutlaştığı yer toplumdaki en üst güç olarak devlet olmuş ve fiilen teşkilatlandığı yer olan Meclis ile var olmuştur (Köker, 2005, s. 156, 159). Mili iradeyi temsil eden Meclis’i oluşturan ise CHP’dir. Böylece millet-devlet ve parti bütünleşmiş ve hepsi aynı şey sayılmıştır.

Tek parti dönemi siyasal yaşamı ve sonrasında çok partili siyasal yaşama geçişte “milli irade”, seçimle tecelli eden meşru siyasi iktidarı ifade etmiştir (Bora, 2020, s. 502). Cumhuriyetin kuruluşuyla beraber 1923,1927, 1930, 1935, 1939 ve tek partili son seçim olan 1943 genel seçimleri hem liderlerin söyleminde hem de düzenlenen seçim ritüellerinde “milli irade” vurgusuna sahne olmuştur. Seçimlere “büyük alaka ve heyecan” gösteren halk, bayraklarla süslenen sandıklara oylarını atmış, adeta bir “bayram gününü” andıran fotoğraflarla basında yer almıştır (*Cumhuriyet*, 26 Mayıs 1946; *Akşam*, 26 Mayıs 1946; Demirel, 2013, s.171, 240, 283).

Cumhuriyetin ilk yıllarında milli iradenin egemen olduğunun temel göstergesi “Meclis”in varlığı olarak kabul edilmiş ve vurgulanmıştır. 1921 ve 1924 Anayasalarında çoğunlukçu demokrasi anlayışı benimsenmiş, egemenliğin hukuki olarak sınırlanması gibi bir bakış açısı hakim olmamıştır. Vatandaşların özgürlüğünü, milleti temsil eden ve egemenliği de onun adına kullanan Meclis’e karşı korumak, Meclis iradesini sınırlamak için tedbir almak,

millet iradesini de sınırlamak olarak değerlendirilmiştir. Genel olarak demokrasi millet egemenliğinden ziyade, şekilsel anlamda seçim, sandık ve oy üzerinden anlamlandırılmıştır. Bu çerçevede halkın siyasete katılımı seçimlerle kısıtlanmış, siyasal katılımın diğer alanları kapalı tutulmuş ve milli irade hükümetle özdeşleştirilmiştir.

2. Seçimler Öncesi Siyasi Ortam

Çok partili hayata geçişte iç ve dış siyasal gelişmelerin etkisi belirleyicidir. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle kurulan iki kutuplu dünya düzeninde Türkiye, Rusya'nın toprak talebiyle ciddi bir güvenlik tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır ve uluslararası arenada bir destek arayışına girmiştir. ABD önderliğinde “hür dünya”nın özgürlük söylemi, Rusya'nın komünizm tehdidine karşı demokratikleşme taleplerini beraberinde getirmiştir (Zürcher, 2002, s.303- 304). Türkiye'nin çok partili hayata geçiş sürecinde, önemli adımların atılmasında bu talep de etkili olmuştur (Ahmad, 2017, s. 126; Koçak, 2010, s. 869). Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 19 Mayıs 1945'te yaptığı “Gençliğe Hitabe” başlıklı konuşması da siyasal liberalleşme için ilk işaret olarak değerlendirilmiş ve ardından 1945 sonbaharında MKP ve 1946'nın başında DP kurulmuştur. DP'nin kurulmasının üzerinden kısa bir süre sonra seçim kararı alınmıştır.

2.1. Erken Seçim Fikri Yeşeriyor

29 Nisan 1946 tarihinde önemli değişiklikler içeren “Yeni Belediye Kanunu” çıkarılmış ve Meclis'te yapılan tartışmaların temel noktası “kanunun yapılma niyeti” olmuştur. İçişleri Bakanı Hilmi Uran hükümetin, bir sonraki dönemde yapılacak milletvekili seçimine, mevcut belediye heyetleriyle gitmenin demokratik olmayacağı düşüncesi ve seçimin vatandaşlar için daha güvenli bir hale getirilmesi amacı ile yeni bir kanun yapma gereği duyduklarını ifade etmiştir (*TBMM Tutanak Dergisi*, 29 Nisan 1946, s. 214- 215). Yapılan değişikliklere göre belediye seçimlerinin bir defaya mahsus olmak üzere Eylül yerine Mayıs ayında yapılması ve 50 gün yerine 30 gün içinde tamamlanması kabul edilmiştir. Siyasi partiler, seçim komisyonlarına temsilci gönderebilecektir ve vatandaşların oy pusulalarının altına imzalarını atmak, adres yazmak gibi kanuni zorunlulukları da kaldırılmıştır (*Vakit*, 30 Nisan 1946).

Hükümetin kanun tasarısına cevap veren DP milletvekili Adnan Menderes, içinde oldukları dönemi “*siyasi alanda gerçek bir teşkilatlanma devresi*” olarak tanımlamıştır. Bu teşkilatlanma gerçekleşmeden oy serbestliği ve millet iradesinin gereği gibi gerçekleşmeyeceğini, parti olarak bu tasarımı millet iradesinin serbest tecellisini engelleyen, acele ve baskın bir seçime sebep veren bir karar olarak yorumladıklarını belirtmiştir. Menderes, İnönü'nün 1945 yılı Meclis'i açış konuşmasında, seçimlerin 1947'de yapılacağını belirten ifadelerine gönderme yaparak, anti demokratik kanunların değişmediğine, millete seçime

hazırlanmak için süre tanınmadan CHP'nin bir dört yıl daha iktidar kalmak istediğine ve İnönü'nün sözleri ile tasarının zıtlığına vurgu yapmıştır. DP milletvekili Emin Sazak da tasarıyla yeni kurulan partilere hayat hakkı verilmediğini, kanun adına, kanun yolu ile milletin iradesine tecavüz edildiğini belirtmiştir (*TBMM Tutanak Dergisi*, 29 Nisan 1946, s. 216). Bu eleştirilere karşılık olarak, CHP milletvekili Recep Peker, iklim koşullarına değinerek tek dereceli olarak yapılacak seçimde milyonlarca vatandaşın köylerinden kalkarak seçim yerlerine gidemeyeceğini bu nedenle seçimi kıştan önce yapmak istediklerini ifade etmiştir (*Vakit*, 30 Nisan 1946). CHP Ankara milletvekili Falih Rıfki Atay ise *Ulus* gazetesindeki köşesinde muhalefeti; “*milletin hükmüne ve takdirine bel bağlamak*”tan ve “*milli iradeyi yoklamaya gitmek*”ten korkmakla suçlayarak bu tartışmaya katılmıştır (Atay, *Ulus*, 30 Nisan 1946). Tüm bu görüşmeler sonucu değiştirmemiş, kabul edilen kanun, muhalefet partilerinin seçimlere yönelik taleplerini karşılamaktan uzak kalmış ve 1 Mayıs itibariyle seçim hazırlıklarına başlanılmıştır. Kanun CHP ile DP arasında açık bir çatışmaya sebep olmuştur (Karpata, 2010, s. 241). Sonucunda DP Belediye seçimlerine katılmamıştır.

2.2. “Milletin Hakemlik Yaptığı Siyasi Bir İmtihan”: Seçimler

Uran anılarında, 1946 seçimlerini “*medeni âlem karşısında yeni bir inkılap imtihanı vermek, milli iradeyi hakim kılmak ve medeni milletler safına katılmak*” gibi amaçları sıralayarak tanımlamıştır (Uran, 2007, s. 365). CHP milletvekili ve *Vakit* gazetesi sahibi Asım Us da Belediye seçimlerini “*demokratik terbiyenin inkişafı ve Türk milleti için yeni bir olgunluk imtihanı*” olarak nitelemiştir (Us, *Vakit*, 5 Mayıs 1946).

Basın seçimlere büyük ilgi göstermiştir. “Seçim havadisleri” gazetelerin manşetlerini her gün süslemiştir. Basının haberlerde öne çıkardığı temel iki başlık “İnönü'nün demeçleri” ve “seçime katılım” olmuştur. Gazeteler genellikle ilk sayfalarında yer verdikleri küçük pusulalarda vatandaşları seçime davet etmiştir.

2.3. İnönü “Milletin Önünde”: Seçim gezileri

Cumhurbaşkanı İnönü, seçimlerin yapılması kararı alınmasından sonra yurt gezilerine çıkmıştır.³ Gittiği her yerde halka, ülkenin içinde bulunduğu iç ve dış meseleleri ve daha önemlisi neden erken seçim kararı aldıklarını açıklamış, tüm vatandaşlara seçmen olduklarını hatırlatıp, sandık başına gitmeleri için çağrıda bulunmuştur. Aslında bu geziler seçim kampanyası çerçevesinde düzenlenen gezilerdir. Belediye seçimlerinin daha önce yapılacak

³ İnönü'nün yurt gezilerini çok partili hayata geçişle birlikte yönetim anlayışındaki değişim üzerinden ele alan bir çalışma için bkz: A. Emre Ateş ve Onur Gökçeler, “12 Temmuz Beyannamesinin Gölgesinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Yurt Gezileri”, *İnsan ve İnsan Dergisi*, 6(21), 2019, s. 477-492.

olmasına rağmen İnönü'nün önemle üzerinde durduğu genel seçimler olmuştur. İnönü, Eskişehir, Kütahya, Afyon, Niğde, Kayseri, Konya, Kars, Erzurum, Erzincan, Ağrı, Sivas, Artvin, Rize, Trabzon, Gümüşhane'yi kapsayan bir gezi programı gerçekleştirmiştir. İnönü gezilerinde ilk olarak seçimi neden erkene aldıklarını açıklamıştır. İnönü, uluslararası ortamın “kararsız ve karanlık olarak uzun bir sürünceme devrine girmiş” olduğunu böyle bir ortamda Türkiye'nin ülkenin menfaatleri için “milli siyaseti”ni ortaya koyması ve “milletin iradesini açık surette belli ederek kararlı bir durum” temin etmesi gerektiğini belirtmiştir. İşte bu sonucu sağlayacak olan da “seçim”dir (Vakit, 7 Mayıs 1946; Turan, 2003, s.116). İnönü bu konuşmasıyla birlikte ilk kez “milli irade” ile “seçim”i beraber kullanmıştır ve geziler süresince bu birlikteliğin altını sık sık çizecektir.

İnönü, Erzincan Halkevinde yaptığı bir diğer konuşmasında seçimleri erkene alma zorunluluğu duyduklarını bir kez daha açıklamıştır: “Bütün memleketler ve bizim memleketimiz Birleşik milletler ile beraber tesanüt halinde ve insanlık dâvası safındadır. Dünyada birçok pazarlıklar yapıldığı, birçok ihtimallerin ortada bulunduğu bir zamanda, Türkiye’de hangi kanaat, hangi politika yürüyecek? İktidar mevkii nasıl bir istikamet tâkip edecek? Bu hususta tereddüt olmaması lâzımdır. Onun için, milletin iradesi, bir an evvel memlekette iktidarın mahiyetine bir ışık çevirmek icabeder. Onun için seçimi bu seneye aldık.” (Ulus, 24 Mayıs 1946). Bu sözlerle “milli irade” ve “seçim” birlikteliği tekrar vurgulanmıştır.

2.4. “Halk İdaresi” ve “Millet iradesi”: Seçim, Sandık ve Oy Birlikteliği

1946 Türkiye'si'nin siyasi dilinde demokrasi kelimesinin yerine sıklıkla “halk idaresi” kullanılmıştır. Seçimlerin yapıldığı günü “halkçı idarenin başlangıcı” olarak kabul eden CHP milletvekili ve Akşam gazetesinin sahibi Necmettin Sadak, “demokraside vatandaşa düşen ilk vazife oy kullanmaktır. Halkçı idarelerde milli iradeyi belirleyecek başka bir yol henüz bulunmamıştır. Milli irade bütün vatandaşların serbestçe ifade edilmiş isteklerinin toplamıdır ve oyların sayısı ne kadar çok olursa milletın arzusu da o kadar tam şekilde belirir” sözleriyle milli iradenin gerçekleşmesi için seçim ve oy çokluğunu yeterli görmüştür (Akşam, 20 Temmuz 1946). İnönü de Trabzon’da yaptığı konuşmada “halk iradesinin temeli olarak vatandaşın serbest iradesini” sandıkta göstermesi gerektiğini ve “sandıktan çıkan milletın karar ve iradesini güvenle ve saygıyla” karşılayacaklarını vurgulamıştır (Ulus, 2 Haziran 1946). Erzurum konuşmasında yine halk idaresiyle seçime katılım arasındaki bağa dikkat çekerek halk iradesinin “milletın kendi iradesine, kendi kudretine ilgi göstermek” sayesinde geliştirilebileceğini belirtmiştir (Ulus, 30 Mayıs 1946).

19 Mayıs nedeniyle yaptığı radyo konuşmasında tek dereceli milletvekili seçimini “*hür milletin serbest iradesiyle kendi kaderine hakim olduğunu belirleyecek yeni bir devrim*” olarak tanımlayan, bu büyük inkılabın gerçekleşmesinde vatandaşlara büyük rol yükleyen İnönü “*tek dereceli seçimde, kadın erkek, bütün seçmenlerin sandık başına gidip, kararlarını bildirmelerini(n), kutsal bir borç*” olduğunu belirtmiş ve “*birbirini gözetleyen*” uluslararası bir ortamda “*hür dünya*”nın Türklerin, “*sandık başında milli vazifelerini ne kadar hevesle yaptıkları*”nı görmelerinin “*Türk varlığı için büyük mesele*” olduğunu ifade etmiştir (Ulus, 20 Mayıs 1946).

İnönü, “*Türk halk idaresinin yeni bir hamlesi*” olarak tanımladığı tek dereceli seçimlerde sandıkların ulaşılabilirliğine önem verdiklerini belirtmiştir. Sandıkları tüm köylere kadar götürebilmek, “*milletin iradesini belirtmek*” için kadın ve erkek seçmenlerin sandıkların başına gelmelerini sağlamak için tüm tedbirleri aldıklarını vurgularken kimsenin vatandaşları sandık başına gitmekten vazgeçirmeye çalışmaması gerektiğini, aksi durumun vatandaşları meşru mücadele yolundan ayırmak olacağını ifade etmiştir. İnönü “*iktidarda kalacaksak veya kalmayacaksak, bunun, ancak vatandaş oylarının çokluğu ile kararlaştırılmış olduğuna, hepimizin inanmamız lâzımdır.*” sözleriyle iktidarın meşruluğunu da oyların çokluğuna bağlamıştır (Ulus, 11 Mayıs 1946).

Aslında İnönü’nün vatandaşlara seçmenlik görevini hatırlatıp sandığa çağırmasının arka planında DP’nin seçimlere katılmaması ve genel olarak da kendisini destekleyenlere yaptığı iddia edilen seçime katılmama çağrısı vardır. CHP seçime katılımın yoğun bir şekilde sağlanamaması durumunda, meşruiyet tartışmalarının yapılabileceği kaygısını taşımaktadır. Bu yüzden İnönü, vatandaşların seçimi kazanan partinin “*milletin çokluğuna dayandığından*” şüphesi olmaması gerektiğini ve tüm partilerin ve CHP’nin de “*milletin serbest oyunu*” kazanmaktan başka çare bulunmadığını görmesi gerektiğini belirtmiştir.” (Cumhuriyet, 17 Temmuz 1946). “*Halk iradesinin ilk şartının çokluğun önünde eğilmek*” olduğu o dönemin önemli bir söylemi haline gelmiştir.

İktidarın meşruiyetini “*milli iradenin tecelli*” etmesine bağlayan İnönü bu iradenin “*temiz ve hakiki*” bir şekilde ortaya çıkması için idare olarak her şeyi yapacaklarını belirtmiş ve bunu vatandaşlara karşı “*kanuni ve vicdani borç*” olarak vurgulamıştır. “*Milletin rızasıyla tayin olunmayan*” iktidarın hiçbir meşruiyeti yoktur. Aynı şekilde “*milletin rızası meydana çıktıktan sonra, bunu kıymetten düşürmek için yapılacak propagandanın ve gösterilecek maddi veya manevi mukavemetin de*” hiçbir önemi olmayacaktır. Seçimde “*milletin serbest iradesinin meydana çıktığına*” en başta milletin kendisinin inanması gerekir (Cumhuriyet, 18 Temmuz 1946).

Seçim gezilerinde, gazete yazılarında, seçim afişlerinde temel vurgu oy vermenin bir hak olmasından ziyade “*milli bir görev, kutsal bir borç, şerefli bir vazife*” olduğu yönündedir (Akşam, 22 Mayıs 1946). Gazeteler de sık sık şu ifadeler yer almıştır: “*Vatandaş! Demokraside muvaffak olmanın ilk şartı, seçimlere iştirak etmektir. Belediye seçiminde reyini kullan!*”, “*Vatandaş! Benim bir reyimden ne çıkar? sözü, demokrasiyi anlamamak demektir. Halk idaresi, reylerin topluluğundan doğar. 26 Mayıs Pazar günü sandık başına gitmek hem hakkımız, hem vazifemizdir.*” (Vakit, 17 Mayıs 1946). Tek dereceli seçim sistemini Türk milleti için yeni bir “*olgunluk imtihanı*” olarak gören Us “*şimdi Türk vatandaşlarından istenen şey silah ile hudutlara koşmak değil, mahallerindeki sandıklara oy atmaya koşturmaktır*” sözlerine sandıklara atılan her oyun aynı zamanda tüm dünyaya “*milli birliğin*” ispatını da sağlayacağını eklemiştir (Us, Vakit, 4 Mayıs 1946).

Sandık başına giden vatandaşların varlığı “*hür dünya*”ya karşı bir itibar olarak da yorumlanmıştır: “*Hemşeri! Türk milletinin demokrasiden fayda görmesinin ilk şartı, seçimlere karşı göstereceğimiz alakadır. Bu bakımdan dünya önünde vereceğimiz imtihanın neticesi belediye seçimine iştirak nispetiyle ölçülecektir.*” ve “*Yurddaş! Seçim vazifesini çok ehemmiyetli tutunuz. Sandık başlarında vatandaşlarımızın kadın erkek hepsi kendi kararlarını bildirmeleri lazımdır.*” (Vakit, 18 Mayıs 1946; Vakit, 15 Mayıs 1946). Türk halkı seçimler ile “*sağduyulu ve sağlam imanlı bir millet*” olduğunu bütün dünyaya bir kere daha ispat edecektir (Vakit, 8 Mayıs 1946).

3. Seçime Katılım

Hem Belediye hem de Genel seçimler süresince siyasette tansiyon sık sık yükselmiştir (Ahmad, 1992, s. 32). Muhalefet partilerinin seçim çalışmalarının engellendiği yönündeki iddiaları, iktidara yönelik suçlamalar, boykotlar ve nihayetinde seçim güvenliğinin olmadığı düşüncesi siyaset gündemini meşgul etmiş ve idarenin tarafsızlığı sorgulanmıştır.⁴ Seçimlerin erkene alınması DP cephesinde boykot etme seçeneğini beraberinde getirmiştir. Günlerce basında ve parti içinde devam eden tartışmalar sonucunda DP, seçimlere girme kararı almıştır. Çavdar bu kararın alınmasını DP yöneticilerinin partiyi meşru anlamda kamuoyuna mal etme düşüncesinin varlığına bağlamaktadır (Çavdar, 1999, s. 412). Siyasal tartışmalarda seçimlerde uygulanan çoğunluk sisteminden ziyade seçim güvenliğinin sağlanabilmesi öne çıkmıştır. DP, seçimlerin dürüst ve serbest yapılabilmesi, gizli oy açık tasnif ve hukuki güvence üzerinde

⁴ Dönemin gazetelerine bakıldığında birçok iddia ve yaşanan olay söz konusudur: “*DP ocak başkanı öldürüldü*”, “*Adnan Menderes’in çiftlik kahyası öldürüldü*”, “*İzmir DP il başkanı tehdit edildi*”, “*Alaşehir’de DP sözcülerinden Burhan Belge konuşurulmadı.*”, “*Çubuk’ta kaymakam tarafından dövüldüklerini iddia eden DP’liler Ankara’da muayene ettirildiler.*”, “*Ayancık’ta halkı kararında serbest bırakın diye konuşan memur sürüldü.*” (Çavdar, 1999, s. 412; Ulus, 3 Mayıs 1946).

durmuştur. Seçimlere katılım oranı en önemli ve en hassas konu olmuştur. “Sandık”, “oy” ve de vatandaşın “seçmen” olarak kazandığı önem, partileri en çok da CHP’yi seçime katılımı teşvik yönünde bir propagandaya yöneltmiştir. Seçim yasası arzu edilen güvenceleri sağlayamamış, seçim bölgelerinin çoğunda birçok baskının, hilenin ve yolsuzluğun yapılmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum da çok partili ilk seçim olarak anılan 1946 seçimlerinin “hileli, şaibeli” olarak anılmasına sebep olmuştur. Muhalefet, seçmenlere DP’ye oy vermemeleri konusunda baskı yapıldığını, aldıkları oyların tutanaklara eksik, iktidarın oylarının ise yüksek gösterilerek yansıtıldığını iddia etmiştir. Seçimlere katılım oranı oldukça düşüktür. CHP, seçime gösterilen ilgiden memnun olmamış ve DP’yi kamuoyunda “seçimlerin meşruiyetine karşı şüphe uyandırmak”la suçlamıştır. Seçimlerden sonra seçimle ilgili yolsuzluk ve şaibe iddiaları yönünde yayımları nedeniyle *Yeni Sabah* ve *Gerçek* gazeteleri Sıkıyönetim tarafından kapatılmıştır (*Cumhuriyet*, 31 Mayıs 1946).

Sonuç

Çok partili hayata geçişle beraber seçimler çok daha önemli hale gelmiştir. Bu anlamda 1946 seçimleri “halkçı idarenin başlangıcı” olarak kabul edilmiştir. Seçimler süresince vatandaşa bir seçmen olduğu hatırlatılmış ve yoğun bir biçimde seçime katılım daveti/teşviki yapılmıştır. “*Milli iradeyi*” belirleyecek tek yolun “*seçimler*” olduğu vurgulanmış, seçim süresince gazetelerde yayınlanan küçük pusulalar ve İnönü’nün demeçlerinde demokrasiye giden yolun “*seçimlere katılmanın*” ve “*milli birliği sağlayacak milli bir vazife*” olan oy vermenin önemi ısrarla belirtilmiştir. Aynı şekilde seçim sonuçları açıklandığında, sandıktan çıkan “millet iradesi”nin saygıyla karşılanacağını altı çizilmiştir. 1946 seçimleri öncesi ve sonrasındaki siyasal söylemde “halk idaresi” olarak tanımlanan demokrasi “seçimler”, “oy çokluğu” ve “Meclis” kavramlarıyla değerlendirilmiştir.

İlk kez tek dereceli ve çok partili olarak yapılan 21 Temmuz 1946 seçimleri üzerindeki tartışmalar hiç bitmemiştir. Seçimde yaşananlar, demokratik bir seçim geleneğinin yerleşmesinin önündeki büyük bir engel olarak kalmıştır. Seçimler sonrası İnönü’nün Meclis konuşmasında “*Memleket idaresinde iktidarın serbest seçimle tayin olunması, karşı fikir ve kanaatlerin memleket hayatında serbestçe söylenmesi ve tesir etmesi ile halk idaresinin ileri merhalesi muvaffakiyetle kurulmuştur*” sözleri “*milli irade tecelli etmiştir*” sözünün karşılığıdır. Seçim kampanyası boyunca “halk idaresi” olarak adlandırılan “demokrasinin” ilk koşulu ve tek belirtisi “sandık” yani seçim ve “çokluk oy/oyların” çoğunluğu olarak kabul edilmiş ve “milli irade” kavramı bunlara indirgenmiştir. Böylece halkın siyasete katılımı

seçimlerle kısıtlanmış, siyasal katılımın diğer alanları kapalı tutulmuş ve “milli irade” hükümet ve Meclis ile eşdeğer kabul edilmiştir.

Siyasal katılımı sadece “seçim” yoluyla sağlayan, ona indirgeyen çoğunlukçu anlayışın karşısına çok sesliliği sağlayan, gösteri ve toplantı düzenleme, gazete ve dergi yayımlama, dernek kurma gibi özgürlüklerle çıkabilecek çoğulcu bir anlayış egemen olmamıştır. CHP, muhalefetin seçim tartışmalarını bitirmemesi üzerine muhalefetin iddialarını dile getiren iki gazeteyi kapatmıştır. Bu tutum iktidarın, Meclis’in meşruiyetinin tartışılmasına izin vermeyeceği şeklinde de değerlendirilebilir. Bu çerçevede muhalefet Meclis ile sınırlanmış ve Meclis dışındaki seslere özgürlük tanınmamıştır.

Seçim kampanyası süresince yerleşik demokrasilerde görevden ziyade bir hak olarak tanımlanan “oy verme” davranışı, çoğunlukla “milli birliği” sağlayacak “milli bir vazife” olarak tanımlanmış ve sandığa güçlü bir çağrı yapılmıştır. CHP, seçimi kazanacağı belli olmasına rağmen kendi meşruiyetini sağlamak, “çokluk oyu” elde etmek için ısrarla bu vurguyu yapmıştır. Çoğunluğu elde edememesi meşruiyetinin sorgulanmasını da beraberinde getireceği düşüncesiyle, sandığa çağrının demokratik kaygılardan çok daha güçlü bir meşruiyet kaygısı ile yapıldığı muhtemeldir. Çoğulcu demokrasinin yerleşmesinde, temel unsur kuşkusuz, çok sesli bir toplumu oluşturacak demokratik siyasi kültürün varlığıdır. CHP iktidarının vatandaşlara yaptığı “seçime katılım daveti/teşviki” seçim kültürünün yerleşmesi, demokrasinin hayata geçirilmesi gibi amaçları barındırsa da aynı zamanda daha çok iktidarın meşruluğunu ve güçlendirilmesini sağlamak amacını da taşımaktadır.

Demokrasinin beslenip güçlenebilme imkânına önemli ölçüde katkı sağlayan etkenlerin “demokratik inançlar ve siyasi kültür” olduğu kabul edilir. “Millet iradesi”ni sandıkla bir tutan “milli iradeci” söylem 1946 seçimleriyle ön plana çıkmış, baskın bir hale gelmiştir. “Milli irade”nin sandığa yansması için CHP’nin yaptığı bu çağrı sadece 1946 seçimleriyle sınırlı olmamış diğer seçimlerde de süreklilik göstermiştir. 1947 Köy ve mahalle muhtarlığı ve 1948 Ara seçimlerinde de vatandaş, “*milli irade oy sandığında tecelli eder*” düsturuyla “*demokrasinin tek kaynağı olan seçime*” çağrılmıştır. Bu, Türk siyasal yaşamına hiç de yabancı olmayan 1950’den sonra sıkça duyulan bir anlayışın ilk ifadeleri olarak değerlendirilebilir. “Milli irade”yi Meclis’te beliren bir irade olarak sınırlayan anlayış en kuvvetli tonlarını 1950 sonrasında günümüze dek sürdürmüştür. Siyasal aktörler değişse de “sandık sonuçlarına”, “seçime” ve “oyların çoğunluğuna” yapılan güçlü vurgu değişmemiştir.

Kaynakça

Kitap ve Makaleler

- Ağaoğlu, M. Ali. *Ulus-Devlet ya da Halkın Egemenliği*. Ankara: İmge Kitabevi, 2006.
- Ahmad, Feroz. *Demokrasi Sürecinde Türkiye*. çev., Ahmet Fethi. İstanbul: Hil Yayınları, 1992.
- Ahmad, Feroz. *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. çev., Yavuz Alogan. Ankara: Kaynak Yayınları, 2017.
- Arslan, Zühtü. "Rousseau'nun Hayaletleri: Yeni Devlet Eski Söylem". *Doğu Batı*. Sayı: 21. 2003. s. 11-29.
- Ateş, A. Emre ve Gökçeler Onur. "12 Temmuz Beyannamesinin Gölgesinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Yurt Gezileri". *İnsan ve İnsan Dergisi*. 6(21), 2019. s. 477-492.
- Beetham, David ve Boyle Kevin. *Demokrasinin Temelleri*. çev., A. Z. Kopuzlu. Ankara: Adres Yayınları, 2005.
- Bağce, H. Emre. "Rousseau'da Toplum Sözleşmesi, Siyasi Meşruiyet ve Katılımcı Demokrasi". *I. Uluslararası Müzakereci Demokrasi Sempozyumu*. 15-16 Nisan 2009, s. 106-117.
- Bağce, H. Emre. "Siyaset ve Demokrasi Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme". *Amme İdaresi Dergisi*. Cilt: 40. Sayı: 4. 2007, s. 1-19.
- Barber, Benjamin. *Güçlü Demokrasi*. Çev. M. Beşikçi, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.
- Bora, Tanıl. *Cereyanlar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.
- Cumhuriyetin 75 Yılı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.
- Çavdar, Tevfik. *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*. Ankara: İmge Kitabevi, 1999.
- Dahl, Robert. *Demokrasi Üzerine*. çev., Betül Kadioğlu. Ankara: Phoneix, 2001.
- Demirel, Ahmet. *Tek Partinin İktidarı, Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (193-1946)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- Eroğul, Cem. "Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-1971". *Geçiş Sürecinde Türkiye*. Der. İrvın C. Schink ve E. Ahmet Tonak. İstanbul: Belge Yayınları, 2013.
- Hakyemez, Y. Şevki. "Çoğunlukçu Demokrasi Anlayışı, Rousseau ve Türk Anayasaları Üzerindeki Etkisi". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Cilt: 52. Sayı: 4. 2003. s. 69-92.
- Karpat, Kemal. *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.
- Koçak, Cemil. *İkinci Parti*. Cilt 1. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- Köker, Levent. *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- Köker, Levent. Rousseau ve Demokrasi ya da Liberal Teorinin Eleştirisinin Ögeleri Üzerine Bir İnceleme. *Demokrasi Üzerine Yazılar*. Ankara: İmge Kitabevi, 1992, s. 57-71.

Lijphart, Arend. *Çağdaş Demokrasiler*. çev., E. Özbudun-E. Onulduran, Ankara: Yetkin Yayınları, 1986.

Özbudun, Ergun. *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2000.

Powell, G. Bingham. *Çağdaş Demokrasiler-Katılma, İstikrar ve Şiddet*. çev., Mehmet Turhan. Ankara: S Yayınları, 1990.

Rousseau, J. Jacques. *Toplum Sözleşmesi*. Çev. V. Günyol, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2013.

Sartori, Giovanni. *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*. Çev. T. Karamustafaoğlu ve M. Turhan. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı, 1993.

Schmidt, Manfred G. *Demokrasi Kuramlarına Giriş*. çev., M. Emin Köktaş, Ankara: Vadi Yayınları, 2001.

“Belediye kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun”. *TBMM Tutanak Dergisi*, 45. Birleşim, Cilt: 22, 29 Nisan 1946.

Toker, Metin. *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1960*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2020.

Tunçay, Mete. *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2005.

Turan, İlhan (haz.). *İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşiler 1944-1950*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2003.

Uran, Hilmi. *Meşruyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2007.

Zürcher, Erik Jan. *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*. çev., Y. Saner Gönen. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Gazeteler

“Adam sende! Benim bir reyimden ne çıkar? demeyelim. Halk iradesi, tek tek reylerin bir araya gelmesinden doğar”. *Vakit*. 17 Mayıs 1946.

Atay, Falih Rıfki. “Dünkü Görüşmeler Hakkında”. *Ulus*. 30 Nisan 1946.

“Belediye Seçimi Bugün Yapılıyor”. *Cumhuriyet*. 26 Mayıs 1946.

“C.H.P Kurultayı: İsmet İnönü’nün Mühim Nutku”. *Ulus*. 11 Mayıs 1946.

“Hemşeri”. *Akşam*. 18 Mayıs 1946.

“Hemşeri”. *Akşam*. 22 Mayıs 1946.

“Hemşeri”. *Vakit*. 18 Mayıs 1946.

“İnönü’nün Akşehir Konuşması”. *Vakit*. 7 Mayıs 1946.

“İnönü Niğde’de Hararetle Karşılandı”. *Vakit*. 8 Mayıs 1946.

- “İsmet İnönü’nün Dünkü Seçim Nutku”. *Cumhuriyet*. 18 Temmuz 1946.
- “İsmet Paşanın Nutkundan Bir Parça”. *Vakit*. 15 Mayıs 1946.
- “Milli Şefin Erzincan Halkevi Konuşması”. *Ulus*. 24 Mayıs 1946.
- “Milli Şef’in Trabzon’daki Hitabeleri”. *Ulus*. 2 Haziran 1946.
- “Milli Şefimizin Erzurum Halkevinde Bir Hitabeleri”. *Ulus*. 30 Mayıs 1946.
- “19 Mayıs Hitabesi”. *Ulus*. 20 Mayıs 1946.
- “Recep Peker haksız isnadları reddetti”. *Vakit*. 30 Nisan 1946.
- “Sandıklar Bu sabah Mühürlendi. Rey Verilmesine Başlandı”. *Akşam*. 26 Mayıs 1946.
- “Seçim Beyannamesi”. *Cumhuriyet*. 17 Temmuz 1946.
- Us, Asım. “Eskişehir Nutku”. *Vakit*. 4 Mayıs 1946.
- Us, Asım. “Türk Milleti İçin Yeni Bir Olgunluk İmtihanı”. *Vakit*. 5 Mayıs 1946.
- “Vatandaş”. *Akşam*. 16 Mayıs 1946.
- “Vatandaş”. *Akşam*. 19 Mayıs 1946.
- “Vatandaş”. *Vakit*. 19 Temmuz 1946.
- “Yarın, Türkiye Tarihinde Ehemmiyetli Bir Dönüm Noktası Olacaktır. Vatandaşlar, Vazife Başına”. *Akşam*. 20 Temmuz 1946.
- “Yeni Sabah Gazetesinin İddiası”. *Cumhuriyet*. 31 Mayıs 1946.
- “Yeşilköy’de M.K.P’nin astırmış olduğu propaganda afişlerinin bir gecede kamilen yırtılması hakkında şikayette bulunulmuştur”. *Ulus*. 3 Mayıs 1946.

Extended summary

The political transformation that started in 1945 in the Turkish politics paved the way for transition to a multi-party political system in 1946 by way of arrangements that allowed for the establishment of different political parties. Parliamentarians resigning from the Republican People's Party (CHP) and joining the National Development Party and the Democrat Party (DP) enabled representation of the opposition in the Parliament. While the organizational efforts of the parties were ongoing, the CHP Parliamentary group made a decision in April to push forward the elections. Accordingly, the municipal elections scheduled for September 1946 were pushed forward to May, and the general elections of 1947 were pushed forward to 21 July 1946.

The opposition reacted strongly to this decision. The DP claimed that this move aimed to catch them unprepared before the organization of the party was completed. In the end, as a symbol of such reaction, the DP did not participate in the municipal elections of 26 May on the grounds of distrust in the neutrality of the government and lack of election safety. On 5 June 1946, the parliamentary election law stipulating indirect elections was amended to adopt a direct election system. The CHP won the elections.

According to the theories of democracy and politics, reducing democracy to the ballot box points to an understanding within the scope of the national will discourse. The concept of "national sovereignty" became the main principle of the regime through populism, one of the fundamental pillars of Kemalism, and republicanism as an indication of the political dimension of populism. In this regard, several attempts of transition to democracy which was defined as "the will of the public" were made without success, and moreover, the elections held at that period were heavily criticized with respect to democratic principles. The transition to a multi-party system rendered elections even more important.

In this regard, the 1946 elections were accepted as the "beginning of the populist will". Throughout the elections, citizens were reminded of their capacity as voters, and invitation/encouragement for electoral participation was intense. "Elections" were emphasized as the only way to determine "*national will*", and small ballots published in the newspapers throughout the election period as well as İnönü's statements insisted on the importance of "*participating in the elections*" as the road to democracy and voting as "*a national duty to obtain national unity*". Similarly, it was underlined that upon the declaration of the election results, the "national will" that would come out of the ballot box would be respected. The

political discourse before and after the 1946 elections evaluated democracy defined as the “will of the public” in terms of the concepts of “elections”, “majority vote” and “Parliament”.

In this study, the call on the citizens to vote by CHP executives led by İsmet İnönü and the press as well as the use and definition of the concepts of election, ballot box, democracy, vote and citizenship in the 1946 pre-election period will be handled and analyzed in terms of the discourse of “national will”. The method of this study is based on the search and analysis of newspapers (*Ulus, Akşam, Vakit, Cumhuriyet*) and statements of President İsmet İnönü who was the main political actor in the respective period. The study consists of three main parts.

In part one, the approach of a “pluralist and majoritarian democracy” will be defined in order to analyze the intellectual background of the national will discourse with a focus on the elements that are covered by the discourse of “national will” in the one-party period. Part two will explain the political environment before the 1946 elections. The last section will evaluate the methods applied and the statements made in order to secure political participation in the period until the elections.

The main argument of the concept of majoritarian democracy is that democracy is based on the will of the majority, thereby attributing significance and power to Parliament as the reflection of such will. According to this concept, the majoritarian electoral system is typically the most suitable form of determining political government, whereas elections let national will emerge. In this regard, elections have been attributed a sacred quality. The main symbols in the realization of national will have become “election”, “ballot box” and “vote”.

The press took a vast interest in the elections. “Election news” featured on the headlines every day. The two main subjects brought forward by the press in such news were “İnönü’s statements” and “electoral participation”. Newspapers invited citizens to vote by small ballots usually published on the front page.

The political language prevailing in Turkey in 1946 often replaced the word democracy with “the will of the public”. Political discussions centered heavily on the achievement of election safety rather than the majority system applied in the elections. The DP urged on honest and free elections, secret ballot-open counting and legal security. Voter turnout became the most important and sensitive matter. “Ballot box”, “votes” and the significance citizens gained as “voters” directed the parties, and mostly the CHP, to campaign for encouraging electoral participation. The election law fell short of providing the desired securities and laid the

groundwork for oppression, fraud and corruption in many constituencies. The outcome was a low voter turnout.

The first direct and multi-party elections held on 21 July 1946 have thus become the subject of incessant debate. The experiences in these elections remained as considerable obstacles against the establishment of a democratic tradition for elections. Throughout the election campaign, “democracy” was named as “the will of the public”, the first condition and only indication of which was recognized as “the ballot box”, namely the election and “majority vote”; hence, the concept of “national will” was reduced to these notions. In this way, participation of the public into politics was limited to the elections, keeping other areas of political participation closed, and “national will” was considered equivalent to the government and Parliament.

According to the majoritarian understanding, political participation is secured only through “elections” hence it is reduced accordingly, and this understanding could not be overcome by a pluralistic notion that would enable polyphony which could have been obtained by freedoms of protest and assembly, publishing newspapers and magazines, and forming associations. Throughout the election campaign, the act of “voting”, which is normally defined as a right rather than a duty in established democracies, was mostly defined as a “national duty” that would provide “national unity”, and a strong call for voting was made. “Democratic beliefs and political culture” are considered as significant factors that help democracies thrive. The discourse identifying “national will” with the ballot box became prominent in the 1946 elections and have remained dominant thereafter. This call by the CHP for reflecting “national will” in the ballot box was not limited to the 1946 elections only. In the elections of 1947 and 1948, a call on citizens to participate in “*the elections as the only source of democracy*” was again in place under the motto that “*the national will is manifested in the ballot box.*” This can be considered as the first expression of an understanding frequently observed in Turkish politics since 1950.